

KOMPOZITOR KARL CHERNIYNING FORTEPIANO IJODINI O'QUVCHILARGA O'RGATISH METODIKASI.

Ruzmatov O'Imasbek Maxsudovich

UrDPI Ijtimoiy va amaliy fanlar fakulteti Magistratura bosqichi 1-kurs talabasi.

Allayarova Nargiza Narimanovna

Ilmiy rahbar: UrDPI San'atshunoslik kafedrası v.b dotsenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18387877>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 20-yanvar 2026 yil

Ma'qullandi: 24-yanvar 2026 yil

Nashr qilindi: 27-yanvar 2026 yil

KEY WORDS

Karl Cherniy, fortepiano, etyud, pianino pedagogikasi, texnika, musiqa ta'limi..

ABSTRACT

Ushbu maqolada mashhur avstriyalik kompozitor va pedagog Karl Cherniyning fortepiano ijodi, ayniqsa uning etyudlari asosida o'quvchilarga fortepiano chalishni o'rgatish metodikasi yoritilgan. Cherniy etyudlarining texnik va badiiy ahamiyati, ularning boshlang'ich va o'rta bosqichdagi o'quvchilar uchun ta'lim jarayonidagi o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, etyudlar orqali texnik mahoratni shakllantirishning samarali pedagogik usullari ko'rsatib beriladi.

Fortepiano ijrochiligi tarixida Karl Cherniy (1791–1857) nafaqat yirik kompozitor, balki buyuk pedagog sifatida ham muhim o'rin egallaydi. U Betxovenning shogirdi va Frants Listning ustozidir. Cherniyning fortepiano uchun yozilgan etyudlari bugungi kunda ham musiqa maktablari va oliy musiqa ta'lim muassasalarida asosiy o'quv repertuaridan joy olgan. Ushbu maqolada Cherniy etyudlarini o'quvchilarga o'rgatish metodikasi ilmiy-uslubiy jihatdan tahlil qilinadi. Karl Cherniy ijodida fortepiano uchun yozilgan mashqlar, etyudlar va sonatinalar yetakchi o'rin tutadi. U o'z asarlarini asosan texnik mahoratni bosqichma-bosqich rivojlantirishga yo'naltirgan. Cherniyning mashhur to'plamlari quyidagilardan iborat:

Op. 599 – “Boshlovchilar uchun amaliy mashqlar”

Op. 849 – “30 ta yangi etyud”

Op. 299 – “Tezkorlik maktabi”

Op. 740 – “Yuksak texnika maktabi” Mazkur asarlar o'quvchilarning yosh va tayyorgarlik darajasiga mos holda tuzilganligi bilan ahamiyatlidir. Cherniyning fortepiano sonatalari Betxoven va List asarlari orasidagi oraliq bosqich sifatida namoyon bo'ladi. Ular an'anaviy sonata shakli elementlarini barokko elementlari, masalan, fugatodan foydalanish va erkin fantaziya shakllari bilan uyg'unlashtiradi. Ushbu sonatalarning yozuvlari Martin Jons, Anton Kuerti va Daniel Blumenthal tomonidan yaratilgan. Cherniyning fortepiano nokturnlari Shopen nokturnlarida mavjud bo'lgan ba'zi elementlarni, masalan, ritmik ravonlik va samimiy xarakterni ko'rsatadi. Shopen Cherni bilan 1828-yilda Venada uchrashgan va uning nokturnlaridan ta'sirlangan bo'lishi mumkin. Cherni "Variatsiyalar" nomi bilan atalgan taxminan 180 ta asar yaratgan. Ular orasida Vladimir Gorovits yozib olgan La Ricordanza, Op 33 ham bor. Cherni nafaqat o'z mavzularidan, balki Daniel Auber, Lyudvig van Betxoven, Vincenzo Bellini, Anton Diabelli, Gaetano Donizetti, Jozef Gaydn, Heinrich Marschner, Wolfgang Amadeus Mozart, Niccolò Paganini, Gioachino Rossini, Frans Shubert, Carl Maria von Weber va boshqa ko'plab bastakorlarning mavzularidan ham foydalangan. Bu asarlar yakkaxon

pianino asarlaridan tortib, to'rt, olti va sakkiz qo'l uchun pianino asarlarigacha bo'lgan, ba'zi variatsiyalar orkestr yoki torli kvartetning ixtiyoriy jo'rligida bo'lgan. Cherni ba'zan o'z variatsiyalarini boshqa janrlar, masalan, fantaziya, rondo yoki improvizatsiya bilan birlashtirgan.

Cherniyning etyudlarini o'rgatish metodikasi Cherniy etyudlarini o'rgatishda quyidagi metodik tamoyillarga amal qilish muhim hisoblanadi. Karl Cherniy etyudlarini o'rgatish metodikasi fortepiano ta'limida faqat texnik mashq sifatida emas, balki o'quvchining umumiy ijrochilik madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladigan murakkab pedagogik jarayon sifatida qaraladi. Cherniy etyudlari bilan ishlashda eng muhim jihat — ularni mexanik takrorlash darajasida emas, ongli va maqsadga yo'naltirilgan tarzda o'zlashtirishdir. Avvalo, etyudni o'rganishdan oldin o'quvchiga uning texnik vazifasi aniq tushuntirilishi lozim. Har bir Cherniy etyudi muayyan maqsadga xizmat qiladi: barmoq mustaqilligini rivojlantirish, tezkorlikni oshirish, legato yoki stakkato usullarini mustahkamlash, qo'llar muvozanatini shakllantirish. O'quvchi nima sababdan aynan shu etyudni o'ynayotgani va u qanday ko'nikmani rivojlantirishi kerakligini anglab yetgandagina mashq samarali bo'ladi.

Etyudni o'zlashtirish jarayoni sekin tempdan boshlanishi muhim. Sekin ijro qilish orqali o'quvchi barmoq qo'yilishi, qo'l holati va klaviaturada erkin harakatlanishni nazorat qilish imkoniga ega bo'ladi. Cherniy etyudlarida barmoqlarning bir tekis ishlashi asosiy talab bo'lgani sababli, notekislik, kuchlanish yoki noto'g'ri qo'l holati darhol tuzatilishi kerak. Bu bosqichda pedagog o'quvchini haddan tashqari tez tempga shoshirmasligi, balki sifatli ijroga e'tibor qaratishi zarur. O'quvchiga etyudlar uning texnik imkoniyatlariga mos ravishda tanlab berilishi lozim. Masalan, boshlang'ich bosqichda Op. 599, keyingi bosqichlarda esa Op. 849 va Op. 299 tavsiya etiladi. Cherniy etyudlari ko'pincha "quruq texnika" sifatida qaraladi. Ammo pedagog o'quvchiga har bir etyudning musiqiy mazmunini ochib berishi, frazalash, dinamika va artikulyatsiyaga e'tibor qaratishi zarur. Etyudlarni dastlab sekin tempda, to'g'ri barmoq qo'yilishi va aniq ritm bilan o'rganish, keyinchalik esa tempni asta-sekin oshirish samarali natija beradi¹.

Cherniy etyudlari o'ng va chap qo'l mustaqilligini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi har bir qo'lning vazifasini alohida tushuntirib, mashq qildirish usulidan foydalanishi lozim. Masalan, Op. 599 №1 etyudi boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun mo'ljallangan bo'lib, unda besh barmoqli pozitsiya, legato ijro va oddiy ritmik tuzilma asosiy o'rinni egallaydi. Op. 299 etyudlari esa tezkorlik, barmoq chaqqonligi va texnik aniqlikni rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, o'rta va yuqori bosqich o'quvchilari uchun mos keladi. Cherni Betxovenning fortepiano sonatalarini to'g'ri ijro etish haqida "Betxovenning barcha asarlarini fortepiano uchun to'g'ri ijro etish haqida" (1846) insho yozgan. Yoxannes Brams bu haqda Klara Shumannga 1878-yil mart oyida yozgan xatida shunday deb yozgan edi: "Menimcha, Chernining katta fortepiano kursi Op. 500 o'rganishga loyiq, ayniqsa uning Betxoven va uning asarlarini ijro etish haqidagi gaplari borasida, chunki u mehnatsevar va diqqatli shogird edi... Chernining barmoqlari bilan chalish qobiliyati ayniqsa e'tiborga loyiq. Aslida, menimcha, bugungi kunda odamlar bu ajoyib insonga ko'proq hurmat ko'rsatishlari kerak". 1852-yil 30-oktabrda Otto Janga yozilgan xatida List shunday deb yozgan edi: "Yigirmanchi yillarda, Betxoven ijodining katta qismi Sfinksiga

¹ Rowland, David (ed.) (1998). *The Cambridge Companion to the Piano*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-47986-8

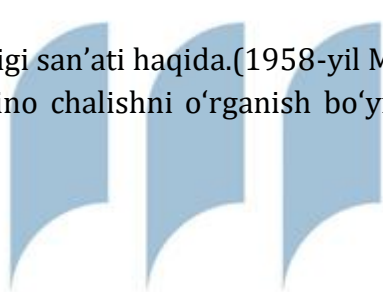
o'xshagan paytda, Cherni Betxovenni faqat texnikasi samarali va ta'sirchan bo'lgani kabi mukammal tushuncha bilan chalgan; va keyinchalik u texnikada erishilgan yutuqlarga qarshi turmagan, balki o'zining ta'limoti va asarlari bilan unga katta hissa qo'shgan".

Xulosa.

Karl Cherniy etyudlari fortepiano ta'limida beqiyos ahamiyatga ega. Ularni to'g'ri metodika asosida o'rgatish o'quvchilarning texnik mahoratini mustahkamlash, ijrochilik madaniyatini rivojlantirish va kelajakdagi murakkab asarlarni o'zlashtirishga zamin yaratadi. Cherniy ijodi bugungi musiqa pedagogikasi uchun ham dolzarb bo'lib qolmoqda..

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Rowland, David (ed.) (1998). The Cambridge Companion to the Piano. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-47986-8
2. Karl Czerny. School of Velocity. Op. 299. (1833-yil Parijda va Vena Shahar Diabelli nashriyotida)
3. Karl Czerny. Practical Method for Beginners. Op. 599.(1836-yil Vena Austriyada nashr etilgan)
4. Neuhaus G. Forteplano ijrochiligi san'ati haqida.(1958-yil Moskvada nashr etilgan)
5. Karl Czerny. Xatlar yoki pianino chalishni o'rganish bo'yicha qo'llanma (Sankt-Peterburg 1842-yil)

**INNOVATIVE
ACADEMY**